

Theologisch-pastorale studiedag, 4 november 2024

Christelijke hoop en gemeenschapsofbouw

0. Inleiding

Christelijke gemeenschap vormen vandaag, als pastorale eenheid of in een andere vorm, is boeiend en zit tegelijk vol uitdagingen. We maken als kerkgemeenschap in onze seculiere samenleving een zeer grondige transitie door. Zo is er in de parochiepastoraal de laatste jaren veel energie gegaan in het vormen van pastorale eenheden. En terecht. De beweging van clusteren van parochies in grotere eenheden of nieuwe parochies, is iets wat in heel Vlaanderen en ook elders in West-Europa al veel jaren gaande is.

Begrijpelijk, want we zijn intussen met veel minder christenen dan vroeger in onze samenleving en bundelen best onze krachten om samen ons christen zijn te beleven. Intussen is in ons Bisdom het proces van de vorming van pastorale eenheden zo goed als afgerond. Er zijn er momenteel 55. Er gebeuren heel veel mooie dingen, maar we ervaren tegelijk ook sterk de verdere krimp van het aantal kerkgangers, vrijgestelden en vrijwilligers. Waar gaat dit alles heen? Hoe zal de toekomst er uit zien?

Naar aanleiding van het pastoraal plan dat moest opgesteld worden met het oog op een geactualiseerd kerkenbeleidsplan hebben verschillende teams van pastorale eenheden zich ook die vragen gesteld. In het document over dat pastoraal plan staat: “Vanuit het Bisdom willen we meer inzetten op beloftevolle plekken en het bundelen van de krachten, om zo meer kwaliteitsvolle vieringen en levendiger geloofsgemeenschappen mogelijk te maken. (...) In plaats van versnippering, willen we meer inzetten op concentratie. (...) Het zal (...) de kunst zijn om met moed en wijsheid toe te groeien naar een paar hoofdkerken en op termijn naar één hoofdkerk in de pastorale eenheid waarin de zondagse eucharistie van de pastorale eenheid gevierd wordt, omkaderd door kansen tot ontmoeting en verdieping”

Meer en meer voelen we aan dat we na de vorming van de pastorale eenheden een stap verder zullen moeten zetten en dat we keuzes moeten maken met het oog op de toekomst.

Dit kwam alvast ook heel duidelijk naar voor tijdens de luistergesprekken die in het voorbije werkjaar (2023-2024) in het kader van het synodale proces hebben plaatsgevonden. Het onderwerp was de zorg voor de toekomst van de geloofsgemeenschappen in ons bisdom. Op tafel lagen twee vragen:

Hoe ziet volgens jou de parochiepastoraal er in ons bisdom binnen 5 à 10 jaar uit?

Waar zie je levende geloofsgemeenschappen of beloftevolle christelijke plekken, initiatieven, kernen, groepen, ..., met toekomst?

Met deze presentatie willen we jullie informeren over de uitkomst van de gesprekken en een toekomstperspectief schetsen dat voortbouwt op de aanzetten die tijdens de gesprekken hebben geklonken.

Na de presentatie willen we graag van jullie vernemen of het perspectief dat we hier uittekenen beloftevol en hoopgevend is en een diocesaan kader kan zijn voor de weg die we samen willen uitstippelen.

1. Zien

1.1 Situering van het proces

Aan de gesprekken hebben meer dan 300 mensen deelgenomen: 145 teamleden, 33 parochieassistenten en pastoraal medewerkers, 44 diakens en hun echtgenotes, 77 parochiepriesters in actieve dienst, 12 CCV medewerkers, 10 dekens en de 11 leden van de beleidsploeg.

1.2 De algemene teneur van de gesprekken

In een eerste moment staan we stil bij de algemene teneur van de gesprekken. Welke gezindheid is uit de gesprekken naar voren gekomen?

- a) Er leeft een uitgesproken vraag naar helderheid en visie. Waar gaan we met de kerk in ons bisdom naartoe? Aan welke kerk van de toekomst bouwen we?
- b) Er is een groot draagvlak voor verandering of aansturing van de snel wijzigende pastorale realiteit. Tegelijkertijd worden er weinig echt concrete aanzetten gegeven.
- c) Er wordt blijk gegeven van groot realisme en hoop voor de toekomst. Maar er klinkt ook vermoeidheid en onzekerheid die het moeilijk maken om het bestaande en bekende los te laten.
- d) De toegenomen diversiteit op het vlak van geloofsgemeenschappen (grootte, samenstelling, profiel, doel, ...) wordt erkend en gewaardeerd. Tegelijkertijd klinkt de zorg om als één kerk verbonden te blijven rond de bisschop.
- e) De toekomst van de geloofsgemeenschappen zal afhangen van een intense(re) samenwerking en van de zorg voor al wie voor de kerk werkt. Het werk moet haalbaar blijven.

Ten slotte is het ons opgevallen dat deelnemers de gespreksvragen sterk vanuit hun eigen perspectief hebben beantwoord.

1.3 De 4 pijlers van de geloofsgemeenschap

Er klonken diverse bedenkingen en verzuchtingen over de 4 pijlers die de geloofsgemeenschap dragen. We noemen ze, maar we gaan er hier niet dieper op in.

- a) Diaconie: de hoofdbekommernis is dat ze haar juiste plaats vindt in het geheel van de parochiepastoraal en net zoals liturgie en catechese met geloof en spiritualiteit verbonden is en blijft.
- b) Catechese: de hoofdbekommernis is om, te midden van de zorgen over organisatie en motivatie, vooral in de sacramentencatechese de kansen te grijpen op verkondiging en ontmoeting.
- c) Liturgie: de hoofdbekommernis is het vasthouden aan (of streven naar) kwaliteit en rond allerlei vormen van vieren en bidden ontmoeting te organiseren.
- d) Gemeenschap: de hoofdbekommernis is om mensen te (blijven) vinden die de parochie mee willen en kunnen dragen en de goede inzet van mensen met oog voor draagkracht en charisma.

1.4 Hoopvolle perspectieven

Samen met de kansen en uitdagingen van de parochie, werden er ook verschillende beloftevolle plekken en initiatieven opgesomd:

- Sociale winkels, inloop-en ontmoetingsplekken, huiswerkbegeleiding
- Bedevaarten en pelgrimages, plekken en reizen
- Devotie- en gebedsplaatsen
- Kunst en cultuurinitiatieven
- Trajecten van eerste verkondiging (b.v. Alpha)
- Christelijke jongerengroepen (plussersgroepen, misdienaargroepen, ...)
- Ontmoetingsinitiatieven rond de weekendviering
- Oecumenische samenwerkingen
- Toerismepastoraal
- Huisvestingsprojecten
- Abdijen en kloosters
- Gebeds- en bezinningsgroepen, leesgroepen, vormen van huiskerk

2. Oordelen

2.1 Een kerk van knooppunten

In dit tweede deel willen we een stap verder zetten. We willen een perspectief voor de toekomst schetsen, voortbouwend op de aanzetten die tijdens de gesprekken klonken.

Het is ons opgevallen dat als het over de toekomst van de parochiepastoraal gaat, een paar keer het begrip ‘kerk van knooppunten’ is gevallen. Met dat begrip zijn we aan de slag gegaan.

Kercknooppunten kun je nog het best vergelijken met het netwerk van wandel- en fietsknooppunten dat we allemaal kennen. Wat zijn knooppunten? Het zijn plekken van samenkomst, met een route die naar een ander knooppunt leidt. Het geheel vormt een netwerk.

Een kerk van knooppunten zet in op plaatsen van samenkomst en op de verbinding tussen de plekken.

Lange tijd was de parochierealiteit bodem bedekkend. Overal waren er parochies, met meerdere kerken, en op al die parochies vond je een relatief gelijkvormig pastoraal aanbod.

Het was de bedoeling dat je op elke parochie alles vond wat je nodig had om christen te worden (en te zijn). Dat model van een bodem bedekkende parochiepastoraal is niet langer houdbaar maar ook niet nodig.

We geloven dat een kerk van knooppunten een meer leven gevende weg is voor een kerk die in een minderheidspositie gezonden is om naar de kern te gaan en getuigenis af te leggen van het evangelie. In de lijn van paus Franciscus hebben we in ons Bisdom een driejarig missionair traject afgelegd om ons van die zending bewust te worden. Daarin stonden centraal: herbronning en onszelf evangeliseren, verkondiging in woord en daad, verbondenheid. We willen op die ingeslagen weg verder gaan. In Koekelberg verwoordde paus Franciscus het treffend: “We zijn van een christendom in een gastvrije sociale context overgegaan naar een christendom van een ‘minderheid’, of beter gezegd, een christendom van de getuigenis. (...) Pastorale veranderingen op gang brengen die werkelijk ten dienste staan van de evangelisatie, vereist de moed van een kerkelijke bekering.”

2.2 De omschrijving van een knooppunt

Een kerkknooppunt is een generiek (algemeen) begrip. Het verwijst naar een authentieke (leven naar het evangelie) en geloofwaardige (streven naar kwaliteit) levendige geloofsgemeenschap.

De kwaliteit van zo’n knooppunt is niet gelijk aan grootschalig of spectaculair. Met evangelische kwaliteit bedoelen we eenvoudig, hartelijk en toegewijd (‘met sérieux’).

Uit de luistergesprekken komen **twee soorten knooppunten** naar voren, die we voorlopig parochieknooppunten en andere geloofsknooppunten noemen.

Een **parochieknooppunt** is een geloofsgemeenschap rond Christus waar een team en vrijwilligers de vier pijlers van een parochie (gemeenschap, liturgie, verkondiging en diaconie) behartigen. Om van een parochieknooppunt te kunnen spreken, is er ook een pastoor (of aangesteld priester en coördinator) nodig. Hoe we dit parochieknooppunt precies zullen noemen is momenteel nog een open vraag (‘pastorale eenheid’ of ‘parochie’...). Bepaalde pastorale eenheden, gedragen door een geëngageerde kern en met een potentieel voor de toekomst, zullen zo’n parochieknooppunt vormen. Die parochiegemeenschap heeft er dan in en rond een hoofdkerk haar thuis en ankerpunt, wat niet wegneemt dat er ook nog andere kerken mee verbonden zullen zijn. We vinden het belangrijk dat in de toekomst elkeen in zijn/haar regio zo’n parochieknooppunt kan vinden.

Daarnaast zijn er andere **geloofsknooppunten**, plekken van samenkomst die vaak op één domein of facet van de pastoraal sterk zijn (b.v. cultuur, devotie, gebed, sociale inzet, vorming, ...) en verbinding met de samenleving willen maken. Sommige van die knooppunten hebben een personele en/of financiële band met het bisdom.

Die andere geloofsknooppunten zijn over het algemeen beweeglijker dan de meer statische geloofsrealiteit van een parochieknooppunt. Dat willen we ook in de toekomst behartigen. Dat zal om een passende investering van mensen en middelen vragen (dat is ook wat ‘Space for Grace’ wilde stimuleren).

2.3 De keuze voor een kerk van knooppunten

Als diocesane beleidsploeg geloven we dat het pastorale kader van een kerk van knooppunten een leidraad kan zijn om toekomstgerichte keuzes te maken.

Daarbij mogen we niet uit het oog verliezen dat de kerk in ons bisdom veel groter en rijker is dan de knooppunten.

De voedingsbodem van de knooppunten zijn de vele gelovigen en de talrijke vormen van gelovig zijn (thuis, op school, in de buurt, in het wzc, in het klooster, de leesgroep, bezinningsgroep, gebedsgroep, enzovoort).

Vanuit het perspectief van het beleid – zorg dragend voor personeel, financiën, patrimonium en vooral ook rekening houdend met een canoniek kader – moeten we de realiteit onder ogen zien, en zullen we keuzes moeten maken.

De luistergesprekken maken ons in ieder geval duidelijk dat vasthouden aan het bestaande, en hopen dat iedereen er voortdurend nog iets bijneemt geen leven gevende weg is. De menselijke prijs – burn-out, ontmoediging, conflict, ... - is daarvoor te hoog.

3. Handelen

3.1 Keuzes maken

Vanuit het voorgaande denken we dat de bestaande structuur groter maken – een nieuwe algemene ronde van fusies van pastorale eenheden en decanaten met behoud van alle huidige structuren – geen leven gevende weg is. Al valt hier en daar een fusie om goede redenen niet uit te sluiten.

Liever willen we, in overleg en bedachtzaam, een verdiepende pastorale keuze maken voor een realistisch en haalbaar aantal parochieknooppunten en andere geloofsknooppunten die door het bisdom kunnen worden gefaciliteerd.

Het is te vroeg om daar een aantal op te plakken, maar het is duidelijk dat we, gelet op de personele en financiële mogelijkheden die we hebben, het aantal beperkt zullen moeten houden.

Zo zullen sommige pastorale eenheden parochieknooppunt worden en andere pastorale eenheden niet. Deze laatstgenoemde pastorale eenheden zullen naar die parochieknooppunten worden toegeleid en op een geschikt moment afgerond.

Het onderscheidingsproces bij het bepalen van de kerkknooppunten zal tijd vragen, tijd om te overleggen en naar consensus toe te groeien. Zelf denken we dat 2030 een horizon kan zijn om in ons bisdom een gedragen keuze te hebben gemaakt. 2030 is dus niet een officiële startdatum, maar een moment waarop de knooppunten in kaart zijn gebracht en aangeduid.

5 jaar kan misschien lang lijken, maar we moeten goed beseffen dat zo'n keuzeproces heel uitdagend is. Er zijn grote en complexe vragen die een antwoord moeten krijgen, zoals:

- a) Hoe ga je zorgzaam om met de kerkelijke realiteit die geen knooppunt zal zijn?
- b) Hoe zullen we de overgangstijd begeleiden, met hierbij o.a. de belangrijke vraag naar de organisatie van de initiatiesacramenten?
- c) Hoe schuif je de pastorale keuze en de burgerrechtelijke en kerkrechtelijke realiteit ineen? Er is nu eenmaal een institutionele en kerkrechtelijke realiteit (kerkgebouw, parochie) waar we rekening moeten mee houden en oplossingen moeten voor vinden.

3.2 Impact inschatten

Bedachtzaamheid is dus geboden. En we zeggen dat niet omdat we geen keuzes willen maken. De bedachtzaamheid is nodig, omdat we vooral niet willen dat de keuzes voor knooppunten uiteindelijk tot nog meer administratie en bestuurlijke zorgen leiden voor de pastorale verantwoordelijken. Vooraleer we keuzes maken, moeten we de impact en het parcours zo goed als mogelijk proberen inschatten.

Het eerstkomende jaar willen we dan ook met alle betrokken verantwoordelijken, op de eerste plaats de dekens en de decanale teams die dit jaar overal worden opgericht, goed zien wat de concrete impact zal zijn van een keuze voor een kerk van knooppunten.

Verder zal er ook interdiocesaan moeten worden overlegd en afgestemd. De keuze die we willen maken, is niet zonder consequenties op het burgerrechtelijk en kerkrechtelijk vlak en daar willen we transparant en solidair zijn met de andere bisdommen in Vlaanderen.

Dankwoord

Tot slot een oprecht woord van dank aan iedereen die aan de luistergesprekken deelnam en vrijmoedig heeft gesproken. Dank ook aan iedereen voor het geduld en het begrip dat dit keuzeproces tijd zal vragen.

Het is geen eenvoudig werk dat ons te doen staat, maar het komende jubeljaar 'Pelgrims van hoop' is een goed moment om die tocht samen en synodaal te gaan: goed luisteren naar elkaar, onderscheiden naar de Geest het waar het op aan komt, en vertrouwend dat God recht zal schrijven op de kromme lijnen die wij trekken.